

«Ditt ansikt søker jeg»

Kommentar til en grensesprengende bok av
Notto R. Thelle

TORE LAUGERUD

For to år siden kom en vakker og egenartet bok hvor misjonæren Notto R. Thelle beskriver sine mangeårige vandringer i grenselandet mellom Øst og Vest: «Hvem kan stoppe vinden?» Målet var å skape «en større tro som ikke stenger grenser, men åpner grenser . . . en tro som er stor nok til å romme menneskelivet i alt dets motsetningsfulle mangfold.»

I sin nye bok «Ditt ansikt søker jeg» forsøker han å ta oss med noen skritt videre mot det samme målet. Denne gangen opptrer Thelle tydeligere og mer direkte som en veiviser i de bibelske landskaper. Boka er ingen prekensamling eller andaktsbok i tradisjonell forstand. Den er en samling «Tekster om tro», rikt varierende med hensyn til utgangspunkt, lengde og form, men hvor inspirasjonen og livspusten fra bestemte bibeltekster som oftest ligger åpent i dagen.

Om å søke Gud – og finne seg selv

Tittelen «Ditt ansikt søker jeg» gir sterke gammeltestamentlige assosiasjoner. Israel fikk bud om å søke Herren, om å tre fram for hans åsyn i helligdommen. Der fikk de møte hans velsignende nærvær: «Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig.» Samtidig tegner GT et bilde av en Gud som søker oss. Derfor må vi «våge å vise vårt ansikt, våge å la oss bli sett, og selv se og høre og sanse med utildekket ansikt. Guds nærvær fornemmer vi først når vi selv er nærværende i våre liv» (s. 12).

Denne gjensidige søken går som en rød tråd gjennom hele boka: «Noen leter etter Gud, men får ikke svar før de våger å lete etter seg selv. Noen er opptatt av å finne seg selv, men kommer ingen vei før de begynner å spørre etter Gud» (s. 12) . . . «Samtidig som vi leter etter Gud – eller noe guddommelig, en kilde, 'noe' – leter vi etter oss selv.

Det er ikke bare Gud som er fjern, men på en eller annen måte har vi mistet oss selv» (s. 108). Denne gjensidigheten er uttrykk for et dypt mysterium: vi er skapt i Guds bilde. «Vi søker Guds åsyn, men leter samtidig etter vårt eget ansikt, det vi kunne kalle gudsbildet i oss selv» (s. 108).

Gudsbilde og menneskeverd

Forfatteren tar dypt på alvor hvor vanskelig det kan være for mennesker i vår virkelighet i dag å finne fram. Det skyldes ikke først og fremst manglende behov for å finne, men det slør av vrengebilder og tomme ord som er blitt lagt over Guds ansikt gjennom en totusenårig kristen tradisjon. I en slik situasjon «er det viktigere enn noen gang å lete etter guddommens sanne bilde» (s. 7).

Forfatteren finner det i «Mesteren som tegnet Guds ansikt ved å møte mennesker der de virkelig var, ikke der de burde ha vært» (s. 8) . . . «Jeg forestiller meg at Jesu ansikt var merket av de mennesker han møtte. Han gråt med de gråtende og lo med de glade. Hans øyne så, og han tok mennesker inn i sitt liv. Deres sorger og gleder satte spor, men hans ansikts lys slukket ikke. Han har trekkene til den Gud som løfter sitt åsyn og er nær» (s. 21).

Med fine streker tegner Notto Thelle hvordan det å finne Guds sanne bilde henger sammen med å finne gudsbildet i mennesket. Slik blir boka et sterkt vitnesbyrd om et av vår tids viktigste tema: menneskeverdet. Smålige mennesker får en liten Gud, sier Thelle, men den som bøyer seg for Guds storhet, blir også et stort og helt menneske. «Vi forteller om Guds storhet ved å rette ryggen, strekke lemmer og kropper i deres fulle lengde» (s. 22).

Thelle velger å bruke et antydende språk. Allikevel synes vi å ane at han er opptatt av å streke opp en vei mellom den kuethet som ble pietismens arv for mange og den svevende oppblåsthet som kjenne-tegner mye av den moderne religiøsitet, utenfor som innenfor kirken: «Vi er ikke kalt til å kues, med bøyde nakker og blikket mot jorden. Da blir vi i stagnasjonen og veksten stopper opp. Vi er heller ikke skapt til å gå på tærne og strekke oss etter det som er over vår fulle lengde. Da ender vi i overanstrengelsen. Vi stivner i krampe eller strekker oss videre ved å trække på andre. Vi er hverken overmennesker eller undermennesker. Den virkelige utfordringen er å bli et menneske som lever i sin fulle høyde» (s. 22) . . . «Troen på at Gud alene er stor, åpner en verden som har rom nok til å la mennesket rette seg opp i sin fulle høyde på Guds jord . . . Vi ble skapt til å gå oppreist. Det er kristendom. Det er evangelium» (s. 24).

Mesteren og kvinnene

Noe av det fineste i boka er de betraktninger og prekener hvor Thelle illustrerer hvordan kvinner reiser seg i møtet med «Mesteren», en Kristusbetegnelse forfatteren gjerne bruker. I prekenen «Eva hvor er de?» fremstiller han scenen fra Joh 8, 3–11 (kvinnen som ble grepet i hor) i lys av Bibelens syndefallsberetning: «En dag vendte Eva tilbake til paradiset's tapte hage. Utallige ganger hadde hun lengtet og lett, men funnet veien sperret og porten stengt. Plutselig dukket Skaperen opp i hennes ørken. Uventet og uønsket sto han der. Igjen var hennes skam avslørt. Men denne gangen åpnet han veien tilbake» (s. 37).

Eva (kvinnen) slepes avsted av Adam (mennene), som enda ikke har gitt opp sin drøm om å bli som Gud. Som dommer og anklager står han der og tar Guds spørsmål i sin munn: «Eva hvor er du? Eva, hva er det du har gjort?» Han venter ikke engang på svar. Han vet hvor hun har vært og hva hun har gjort. Han står der og stenger veien (s. 38). De har henne. Nå ønsker de å bruke henne til å ødelegge han som sier at han kom fra Gud. Men «den nye Adam, han som var Menneskesønn og Gudssønn» reiser seg fra marken og sier: «Den av dere som er uten synd, kan kaste den første stenen på henne.»

«Nå er det Skaperen selv som spør: 'Adam hvor er du?' . . . Ikke for å dømme og kue, men for å vekke. For å minne mennene om hvor de var. Kalle dem tilbake til virkeligheten . . . Stille går mennene bort, de eldste først. Fordømmelsens onde sirkel er brutt» (s. 39). Så møter han kvinnens blikk (ditt ansikt søker jeg) og stiller det nye og revolusjonerende spørsmål: «Kvinne, hvor er de? Eva, hva er det de har gjort? Hvor er mennene som fornedret deg? Hvor er mannen du lå med – for han var vel ikke uten skyld? Hvor er de som forsømmer deg?» (s. 39).

«Hun fikk si ordene selv: 'Ingen fordømmer meg'! Offeret var blitt menneske. Selvforaktelsens onde sirkel brytes. Hun hadde møtt en som ikke fordømte henne, og livet kunne begynne. Eva var tilbake i den tapte hage og sto ansikt til ansikt med Skaperen. Han hadde engang risset et bilde inn i hennes sjel, Guds bilde. Det var siden blitt tilsmusset og utydelig, men ingen hadde maktet å viske det ut eller rive det i stykker. Nå vekkes det til live, og hun skimter et ansikt hun hadde glemt, men aldri mistet» (s. 39).

Theologia crucis

Midt i sitt sterke budskap om oppreisning og nytt liv i Ham som er, og former i oss, det fullkomne Guds bilde, tar boka smerten og anfeltelsen på alvor. I betraktningen «Korset i kulissene» maler Thelle et bilde av

hele tilværelsen tegnet i korsets tegn. «Det sies om og om igjen i Skriften at verden ble skapt i Kristus, ved Kristus og til Kristus. Det er gåtefulle ord, men det må jo bety at kors og oppstandelse på en eller annen måte er risset inn i selve grunnmønsteret. Om verden er merket med korsets smerte og forsoning, er hele tilværelsen båret av håp. Da er det intet som ikke på en eller annen måte er forbundet med ham og merket med hans tegn» (s. 31).

Korsmotivet klinger også sterkt med i et dialogpreget foredrag om gudstro og gudsbilde i kristendom og islam: «En Gud som lar seg spotte – islam og vi.» Likedan i et essay om anfektelsen: «. . . skriker min sjel etter deg . . .» Thelle hevder med tilslutning til Regin Prenter at «anfektelsen ved Guds fravær er teologiens atmosfære. Anfektelsen er ikke å finne hos gudsfornekterne, men er et vesentlig kjennetegn på den ekte søken etter Gud» (s. 107). Det synes å ligge Thelle særlig på hjertet at i det vide(re) troens rom han ønsker å skape, skal det være plass for hele livet, også det forkrøblede, det heslige og det ødelagte.

Venting og håp

Med korsmotivet hører håpsmotivet. I et essay om «Å vente – å håpe» trekker Thelle linjer fra de mange gammeltestamentlige ord om å vente på Gud til Østens visdom: «En japansk teolog som i mange år levde i Thailand, utmyntet sin tro på Gud i det han kalte 'vannbøffelteologi'. Overveldet av monsumklimaets evige gjentakelse og vannbøffelens langsomme gang gjennom rismarkene, så han at den Evige ikke tilpasser seg vestlige krav om effektivitet og time management. Gud følger vannbøffelens langsomme bevegelser gjennom historien. Våre anstrengelser skaper ikke hans komme. Vår utålmodige tro forserer ikke hans planer. Men han kommer. Å håpe er å vente» (s. 32–33).

Den skjebnetunge fjernhet som *kan* høres i slike visdomsord balanseres fint i det blodfylte, spill levende essay «Når håpet er gjest». Hagar møter i fortellingen i 1 Mos 16, 13–14 en hjelper som viser henne en kilde midt i ødemarken, og former et av Bibelens første gudsnavn: «Du er en Gud som ser.» Siden «møter vi bekjennelsen gjennom hele Bibelen, i tusen varianter. Gud er enkers forsvar og farløses far, de fremmedes og de fattiges forbundsfelle . . . Det går som en rød tråd gjennom hele Bibelen at Gud har et særlig øye til disse forstøtte. Han er 'den levende som ser'» (s. 48).

Igjen peker Thelle på at Bibelen gjør intet forsøk på å kamuflere angsten. «Anfektelsen skyves ikke ut i det mørke grenselandet hvor vantroen og fornektelsen gjør sine erobringer. Tvertimot den tas inn i

troens rom, som klage og anklage mot Den Høyeste, som protest, som en trassig bekjennelse til Ham som har lovet troskap» . . . «Tårene renner stadig fra mitt øye, og det tar ikke slutt før Herren skuer ned fra himmelen og ser det» (Klag 3, 49–50) (s. 49).

Igjen er det en evangelieberetning om et møte mellom Jesus og en kvinne som får tjene som illustrasjon. Enken fra Nain (Luk 7, 11–17) får i Ham oppleve at «den Gud som ser, er en Gud som trøster. Så kom underet . . . Bli liv! Når skaperordet lyder, er det Gud selv som gjester sitt folk» (s. 50) . . . «Hver gang Gud gjestet jorden, hver gang han ble sett, skjedde det noe med dem som tok imot ham. De rettet seg opp og skimtet konturene av en ny verden. Og håpet blusset» (s. 52) . . . «Vi venter på en fullendelse da Gud – og med ham håpet – ikke bare er en flyktig gjest, men bor i blant oss» (s. 53). Den Gud som «ser» Hagar, er ham som «gjester» (ser til) sitt folk i Kristus og en dag skal «ta bolig» blant menneskene i en nyskapt himmel og jord. Mens vi venter på ham, «må vi minne hverandre om tegnene som peker mot livets dypeste krefter, sterkere og sannere enn tegnene på ødeleggelse» (s. 128).

Mellom linjene

Ovenfor har jeg forsøkt å gjengi noen linjer fra boka. Men en bok er mer enn det som rommes av linjene. Vi taler om å lese mellom linjene. Ofte er rommet mellom linjene større enn linjene selv. I dette rommet lever egne erfaringer og assosiasjoner, tolkninger og refleksjoner. I dette rommet får leseren lov til å gå bakenfor – og til å gå videre.

Om noe kan karakteriseres som Thelles program som oppbyggelsesforfatter, må det være at han ønsker å skape et stort, stort rom for leseren: «Vi må gjenskape opplevelsen av troen som et stort rom, gjerne et landskap der mennesker kan vandre inn og få et språk ved å høre og tale, se, erfare, oppleve. Men de må ha luft omkring seg. Og de må være frie til å vandre ut igjen» (s. 125) . . . «Vi kan ikke gå veien for hverandre. Vi kan ikke løse de andres gåter og gi dem fasiten. Men noen vil hjelpe oss til å huske, se tydeligere, og være med å lete etter ord som kan tolke det som skjer» (s. 109).

Ut fra dette programmet klarer Thelle å oppnå en meget fin balanse i sin fremstilling. Han kommer oss veldig nær, men ikke så nær at vi kveles. «For samtalen er avstanden like viktig som nærheten» (s. 122). Han gir hjelp, men ikke slik at vi fratras frihet og ansvar. Han antyder svar, men ikke slik at vi slutter å lete. En slik bok vil ikke først og fremst være begeistring og forargelse, men åpenhet og ettertenksomhet. Leseren blir medvandrende i troens landskap.

Nøkkelen til denne balansen er først og fremst å finne i Thelles særegne form. Det er en egen varhet i språket, uten at det blir unnvikende og forsiktig. Språket er antydende, men ikke uklart. Det er lavmælt, men ikke kraftløst. Noe av det samme paradoksale finner vi i stilen, som er opphøyd og jordnær på samme tid. Thelle er på leting etter noe stort og viktig: et språk som gir rom for Ham som søker oss intenst, men aldri vil bryte seg inn hos oss. Et språk til å formidle bildet av Ham som «bor i det høye og hellige og hos den som er knust og nedbøyd i ånden» (Jes 57, 15).

En oppbyggelsesbok

Notto Thelles bok er først og fremst en oppbyggelsesbok. For søkende og åndelig sultne mennesker i og utenfor kirken er den en skattkiste. Thelle trer her fram som vår kirkes kanskje viktigste enkeltperson i møtet med de lengsler som fører så mange i nyreligiøs retning. Få, om noen, kan som han tre ut av egen bås i dialogens møte med mennesker av annet livssynsmessig ståsted. Men Thelle kan også være utfordrende. Prekenen over Matt 11, 11–15, «Johannes-navnets gåte», kan gjerne karakteriseres som en «vekkelsespreken» for vår tid.

Thelle har også et stort, evangelisk budskap til dem han kaller «Guds barnebarn, de som måtte fornekte sine foreldres strenge tro for å bli levende mennesker», og til mennesker som sliter med anfektelser. Enda en gruppe bør her nevnes spesielt. Boka er kjemisk fri for feministiske plattheter av typen «Gud, vår himmelske mor». Men trolig er det noe i Thelles språk og program som vil finne sterk gjenklang hos mange kvinner. Det er neppe noen dristig påstand at Thelle har, og vil få, en særlig stor leserskare blant kvinner. For mange, både menn og kvinner vil han også være en viktig veiviser på letingen etter en ny, kristen spiritualitet bortenfor pietismens og sekularismens sammenbrudd.

En misjonsbok

Et særlig aspekt ved boka som rettferdiggjør en såpass bred omtale i dette tidsskrift er den «misjonsteologi» som vibrerer mellom linjene. Omslaget gjengir den japanske billedkunstner Watanabes bilde av Jesu møte med den samaritanske kvinne på forsiden. På baksiden er Thelle fotografert ved siden av en japansk billedtekst. Slik symboliserer omslaget at hele bokas innhold er omgitt av forfatterens møte med Østen og de erfaringene et langt misjonærliv har gitt ham.

Thelle bruker disse erfaringene til å gjøre trosrommet større. Han bruker det til å åpne nye landskap, til å fornye de gamle ordene. Han

bringer impulser tilbake som bidrar til å gjøre vår (norske) tro større. Han gjør det ved å la en betraktning ta utgangspunkt i en japansk pilgrimsvandring. Eller ved å benytte seg underveis av bildets og liknelsespråkets overbevisningskraft og det levende nærværet i den narrative tradisjon. Slik bekrefter Thelle med sin bok at misjons-teologien og misjonserfaringen har viktige bidrag å gi til fornyelsen av teologi, preken og spiritualitet i de vestlige kirker i dag.

Misjonærer bør lese boka med særlig interesse. Først og fremst fordi den er et vitnesbyrd om en måte å arbeide på som våger å åpne seg for andre menneskers (og folkeslags) virkelighet. Gå inn i den. Lytt til den. Vokse i egen tro og erkjennelse gjennom det. Og samtidig tale tydelig om Kristus. Men også fordi boka er et vitnesbyrd om hvordan misjonærerfaringen kan bli en ressurs for tjeneste i en norsk kirkevirkelighet. Misjonærer har alle muligheter til å utvikle et svært rikt troslandskap dersom vi makter å integrere vårt varierende tilfang til en helhet. Vi har muligheter til å berike andre når vi våger å åpne dette og være nærværende med hele vårt landskap.

Thelle vedkjenner seg å stå i Reichelt-tradisjonen innen norsk misjonsbevegelse. Historisk sett er dette en tradisjon som oppsto ut fra de nye erfaringer og misjonsutfordringer man gjorde da NMS gikk videre fra sitt opprinnelige møte med afrikansk religion (Sør-Afrika, Madagaskar, Kamerun) til møtet med Østens religioner (Kina). Fødselen skjedde under atskillig smerte, og førte av mange grunner til splittelse. Et interessant aspekt ved Thelles bok er at den viser det Reicheltske programs aktualitet også for misjon i Norge ved inngangen til et nytt årtusen. Det er all grunn til å oppmuntre Thelle til å gå videre med å anvende sin tradisjon til et fruktbart redskap for misjon i et postmoderne, nyreligiøst og pluralistisk Vesten. Kirken trenger det. I denne situasjonen er det også å ønske at det vil skje en ytterligere tilnærming mellom Reichelt-tradisjonen og den brede strøm av norsk misjonsbevegelse.

En inspirasjonsbok til homiletisk fornyelse

Et siste aspekt ved boka jeg gjerne vil trekke fram er at den har potensiale til å nyttes som en inspirasjonsbok til homiletisk fornyelse. En av forkynnensens tvangstrøyer er at den bevisst eller ubevisst er mer opptatt av å gi de rette signaler til de miljøer en ønsker å identifisere seg med, enn av å finne veier til menneskene. Thelle er opptatt av å gå tilhørerne i møte, «å følge med dem inn i deres forskjellige landskaper og slippe dem inn i våre» (s. 110).

Han samler det guddommelige åndedrett med menneskets ved å la hverdagslivets små og store hendelser og opplevelser bli utgangspunkt for vandringer inn i troens rom. Han benytter overbevisningskraften i naturens egne bilder og liknelser. Han gir fantasien og undringen rom ved dristig bruk av legendestoff i og utenfor den kristne tradisjon.

Thelle vet at forkynnelseens ord kan være tomme, ofte strenge: «Ordene ble tømt for innhold av pratsomme forkynnere, kvalt under byrden av trangsyn og undertrykkelse» (s. 110). Han er også klar over at menneskelige ord aldri helt kan romme troen: «Det guddommelige befinner seg mellom ordene og det usagte.» I denne situasjonen er det mange som peker på en annen vei: Verden er trett av ord, den vil ha handling. La oss slutte å tale og heller gjøre noe!

Thelle fortsetter å tale. Han skriver en bok fordi det ligger «i selve møtet mellom Gud og menneske at det tales. Forholdet næres av ordene, utfolder seg i ordene og formes av ordene» (s. 127). Derfor er det et like stort problem at ord mangler: «en del mennesker lider av religiøs afasi fordi ingen gav dem et språk. De har ikke ord for sin uro og hengivelse . . . Derfor trenger vi så desperat ord som åpner.» Thelle vet at han som medvandrer aldri kan skape andres ord. Men han kan «være med når nye ord forløses eller når gamle ord frigjøres og gjenoppstår med ny lysglans» (s. 110).

Et av Thelles homiletiske grep er å kople bibeltekster som vi ikke er vant med å se i sammenheng. Ofte er det GT-tekster han kople sammen med evangeliens Jesusberetninger, ikke etter det tradisjonelle frelses-historiske skjema forjettelse-oppfyllelse, men ved en slags kreativ typologi: Eva som «antitypos» for kvinnen som ble grepet i hor, Hagar som «typos» for enken i Nain. På en uhyre visuell måte plasserer han dem ved siden av hverandre på den samme scene, i et livets drama hvor leseren samtidig suges inn, ikke som tilskuer, men som deltager med sitt eget liv. Slik får han fram bibeltekstenes radikale enhet, deres sammenheng og fylde, og deres vedvarende aktualitet på tvers av alle skillelinjer i tid og rom.

Det er befriende når den menneskelige innsikten ikke primært hentes fra moderne psykologi, men fra religionens verden. Først og fremst fra bibeltradisjonen, men og fra andre religioner, når disse er på sitt klareste og åpner for skaperen.

Noen kristiske spørsmål

Mine kritiske merknader til Thelles bok går mer på ting jeg savner, enn på det som er omtalt. Lesningen aktualiserer et spørsmål etter kulissene for det troens liv Thelle ønsker å åpne. Jeg savner konturene av en kirke

med sin gudstjeneste og sakramenter. Hvilken plass og hvilke visjoner har Thelle for den kirke som, ikke fullkomment, men i prøvende etterfølgelse, skulle fortsette å gjeste menneskene i Mesterens spor gjennom sin diakoni og misjon? Boka gir bare spredte ansatser til et svar på spørsmålet, f.eks. i anvendelsen av hyrdebildet på Peter og på kirken i essayet «Hyrden og guruene – kristen tro og New Age».

Ellers fremstilles kirken stort sett i et kritisk perspektiv: «Den (kirken) svarte på spørsmål de ikke hadde stilt. De møtte ingen som kjente deres sjel og lyttet til deres nød. Så drog de hjemmefra av hjemlengsel» (s. 71). «De vraket overflatelivet, konsumkulturen, makten og volden og ofte også den kirken de syntes var oppslukt av det de ikke lenger orket» (s. 104). At det kirkekritiske perspektiv dominerer, har selvsagt sammenheng med bokas tematikk og målgruppe. Kirkekritikk kan, når den bæres fram med ærlig smerte og solidarisk ydmykhet, virke åpnende og frigjørende. Men den løper alltid faren for å bli fanget av overflatiske mytedannelser og lettvinde generaliseringer. Da blir den destruktiv og tappende. Jeg skulle ønske Thelle kunne bidra til å tegne et sannere bilde, bortenfor alle vrengebildene, også av den kirke Mesteren har knyttet sitt fortsatte nærvær i verden til.

Ønsket blir desto mer påtrengende fordi Thelles bok *kan* tjene til å underbygge et individualisert Gudsforhold. Den beveger seg hovedsaklig rundt «Gud–jeg»-aksen. Riktignok er det også en tydelig «jeg–du»-akse, som bl.a. synliggjøres i «vitnene» og «medvandrerne» vi møter på vår vei i troens landskaper. Men jeg savner allikevel en sterkere fellesskapsdimensjon. Hvilken plass og visjoner har Thelle for troens fellesskap i menighetssammenhengen? Hvilke konsekvenser får det for gudsbildespørsmålet som Thelle reiser, at det er i fellesskapet vi blir Hans legeme, som bærer det sanne gudsbilde i verden?

Notto R. Thelle: Ditt ansikt søker jeg. Tekster om tro.
Oriens forlag, 1993.

Tore Laugerud, f. 1950, cand. theol. MH/MF 1975, misjonsprest på Madagaskar (NMS) 1977–88, ansatt i Oslo krets av NMS 1988–, vikar (deltid) Diakonihøgskolen 1989–91, leder (deltid) Egede Instituttet 1991–.